

nikjer ne čuti ta diskrepanca tako ostro kot na primer pri vitrinah v ruskem dramskem oddelku, ki so temačne, toge, staromodne in natrpne, in pri svetlih, modernih steklih, za katerimi razstavlja svoje gradivo milanska Scala; gradivo pa je tako, da si je močno v rodu in nikakor ne terjja različnih prijemov.

Ko zapuščaš razstavo, te še enkrat pozdravi vrh stopnišča velikí zemljevid evropskih gledaliških festivalov. Triindvajset drobnih električnih lučk opozarja na tista mesta, kjer se zbirajo leto za letom gledališke družine in gledališka publika z vsega sveta. Ena izmed svetlih žarnic gori prav na jugu Evrope: Dubrovnik.

Evropska gledališka razstava 1955 je zbrala veliko, vendar še ne do kraja urejeno bogastvo. Zato bi bilo treba kar najbolj iskreno pozdraviti in tudi podpreti vabilo ravnatelja avstrijske Nacionalne biblioteke, naj bi bila ta razstava pobuda in priložnost za ureditev Evropskega gledališkega muzeja v dunajskem mestu.

Za nas posebej pa naj bi bila ta velika mednarodna prireditev — tako kot domala sleherno podobno srečanje — novo svarilo, da bomo morali v bodoče še skrbneje pripravljati gradivo doma in se še vztrajneje bítí za svoj prostor na soncu, če bomo hoteli doseči na takih in podobnih mednarodnih kulturnih srečanjih tisto mesto, ki nam gre.

Dušan Moravec

ZAPISKI

LJUBLJANSKO POSVETOVANJE KONSERVATORJEV

V začetku oktobra je bilo v Ljubljani drugo zvezno posvetovanje konservatorjev. Pravzaprav ne samo v Ljubljani, zakaj tu so se udeleženci posvetovanja zadržali le dva dni, ves ostali program pa se je prenesel v posamezne slovenske pokrajine — na Gorenjsko, na Štajersko, na Dolenjsko in ob slovensko morje, kjer so bili sprejeti sklepi. V okviru tega posvetovanja so referenti obravnavali poleg načelnih vprašanj in posebnih ter obrobni poglobljij konkretne probleme spomeniških celot. Udeleženci so si pod vodstvom posameznih konservatorjev in arhitektov ogledali celo vrsto spomenikov in razpravljali o uspešnosti opravljenih posegov po vsej Sloveniji.

V tem je eden izmed bistvenih razločkov med ljubljanskim posvetovanjem in splitskim, saj je bilo jedro dela postavljeno na teren in je tako bilo mogoče seznaniti zborovalce z vsem raznovrstnim bogastvom slovenskega spomeniškega gradiva. Ni pa s tem še izčrpan ves pomen letošnjega posvetovanja.

Novost za večino udeležencev so bili namreč tudi nekateri spomeniški posegi, ki niso v skladu s klasičnimi konservatorskimi načeli; posebno izrazita primera sta ljubljanske Križanke in Blejski grad, v isto vrsto pa sodi tudi ureditev novomeških vrat. Razen tega smo si ogledali vrsto adaptacij v notranjščinah posameznih spomenikov (Štatenberg), ki preurejajo »skrite« elemente spomenika zavoljo njegove nove funkcije. Zato ni prav nič čudno, če smo v začetku posvetovanja slišali precej ostre ugovore proti takemu načinu obravnavanja spomenikov; prav tako ni čudno, če so zborovalci opazili

neskladnost med načelnima referatoma in nekaterimi praktičnimi posegi. Če namreč vzamemo za izhodišče klasično načelo »konservirati, ne restavrirati«, tedaj z nobeno dopolnitvijo te formulacije ni mogoče pravično oceniti nekaterih navedenih novih dokumentov v konservatorski dejavnosti na Slovenskem; ne da se namreč razložiti nujnosti posameznih ustvarjalnih posegov v spomenike, čeprav gre pri tem predvsem seveda za njihove dokumentarno ali estetsko manj pomembne sestavine ali celo za njihovo okolico. Te stvari so se pojasnile šele v izredno živahni diskusiji, ki se je mestoma razvijala prav dramatično. Pri tem so se jasno pokazale posebnosti slovenskega spomeniškega gradiva in hkrati potreba po posebni obravnavi naše kulturne dediščine. Za razložek denimo od Srbije izkazujejo spomeniki na Slovenskem nepretrgan »razvoj« od romanske dobe pa vse do danes; razvoj v tem smislu, da smo pri nas sprejeli in po svoje razumeli vse bistvene umetnostne pojave Zahodne Evrope, kar je pogosto pustilo sledove celo na enem samem spomeniku — medtem ko srbsko gradivo kaže nekakšen zastoj nekje v »turški dobi«. Zavoljo tega sodijo konservatorji iz te dežele, da morejo in smejo odstranjevati moteče dodatke novejših dob in da se ne smejo z novimi elementi približevati tem spomenikom. Vzemimo drugo primero: v Dalmaciji je zadnja kulturno zrela doba renesansa, vse drugo je (govora je vseskozi predvsem o arhitekturi) manj pomembno, ponekod celo moti; konservatorjem iz te pokrajine se zdi o arhitekturi novejših dob komajda umestno govoriti. Pri nas je drugače: pozitivno vrednotimo vse dobe umetnostnega ustvarjanja, tudi najnovejšo; za nas je Plečnikova arhitektura n.pr. uveljavljen pojem. Razumljivo je, da so zato spomeniki na Slovenskem preživeli vse te dobe le redko brez sprememb, ki jih načelno priznavamo. Za razložek od nekaterih drugih jugoslovanskih pokrajin je nadalje Slovenija izredno na gosto posejana s spomeniki, ki so postavljeni normalno v trajnem gradivu: zaradi tega ni mogoče pričakovati, da bi se moglo vse to za prihodnost ohraniti v izročenih oblikah. Še posebej ne zavoljo tega, ker bi bila s spremembo svoje funkcije cela vrsta spomenikov obsojena na propad, če ne bi v takih primerih dopuščali adaptacij in novih sprememb; pomislimo samo na stotine naših gradov, ki so z odmiranjem fevdalne in kapitalistične dobe leto za letom ostajali brez gospodarjev. Danes jih je treba vključiti v sodobno življenje, če jih hočemo ohraniti.

Podobno je s starimi predeli naših mest, kjer prav tako poskušamo najti ustrezne kompromise z življenjem in njegovimi zahtevami. V tem smislu je bilo prikazano vprašanje stare Ljubljane.

K vsemu temu se pridružuje različnost posameznih slovenskih pokrajin, ki jim želimo zavarovati in ohraniti bistvene poteze, kar se v »neurejenem« okolju da doseči le z ustvarjalnim posegom, ki naj bo v idealnem primeru sodobna poustvaritev izročene dediščine.

Ceprav torej po klasičnih načelih taka dela niso več konservatorska, je vendarle jasno, da spomeniško varstvo ne more mimo njih in da je prav z vidika varstva tu treba iskati danes izredno aktualno delovno območje.

Razumljivo je, da morejo slovenski konservatorji biti zadovoljni, da so se tudi konservatorji iz drugih republik spoznali z vprašanji spomeniškega varstva na naših tleh, ki do neke mere veljajo tudi za druge jugoslovanske dežele, in da je bilo ustvarjeno vzdušje iskrenega razumevanja, ki je potrebno za sodelovanje v prihodnosti.

Nace Šumi